

Jan Bauer

ČAS

Edice Český ČAS

CO SE NEVEŠLO
DO DĚJEPISU

Češi, Moravané a Slezané na cestě minulostí

Jan Bauer

Co se nevešlo do dějepisu

*Češi, Moravané a Slezané
na cestě minulostí*

Edice Český ČAS

Jan Bauer

Co se nevešlo do dějepisu

*Češi, Moravané a Slezané
na cestě minulostí*

Motiv na přední straně obálky:
Jezdecký portrét Václava I. v Gelnhausenově kodexu
(autor kodexu Jan z Gelnhausenu, přelom 14. a 15. století)

Copyright © Jan Bauer, 2016

Editor © Josef Pepson Snětivý, 2016

Cover & Layout © Nakladatelství ČAS, Alena Šulcová Laňková, 2016

© Nakladatelství ČAS, www.nakladatelstvicas.cz, 2016

ISBN 978-80-7475-171-4

PÁR SLOV ÚVODEM

Zkušení čtenáři knih úvody zpravidla přeskakují, případně je čtou až úplně nakonec, aby se dozvěděli, co jim vlastně chtěl autor sdělit, pokud to z textu knihy nepochopili. Nicméně nakladatelé na úvodch většinou trvají a také sami spisovatelé mají pocit, že kniha bez patřičného úvodu je jaksi nehotová. Asi proto, že si ještě pamatují hodiny slohu ve škole, při nichž jim kantoři vtloukali do hlaviček, že každý sloh má mít úvod, stať a závěr. Budiž. Závěr vám, milí čtenáři, neslibuji, a tak alespoň ten úvod.

Máte v ruce knížku, do níž jsem shrnul několik zajímavých záhad, příběhů a osudů z české historie. Nepsal jsem jen proto, že bych vás chtěl poučovat, ale doufal jsem, že vás také trochu pobavím a přivedu na jiné myšlenky, které vás alespoň na chvíli odvedou od každodenních štrapáci a starostí. Troufnu si přitom tvrdit, že málokterý národ má tak poutavou a pestrou historii jako my Češi a, dodávám jedním dechem, také Moravané. Jen si zalistujte, a přesvědčíte se sami. Zahrnul jsem do knihy i příběhy, které jaksi rámeč českého a moravského území přesahují. To proto, že jsme v minulosti bývali součástí habsburské monarchie a Marie Terezie, Josef II. a František Josef I. byli také českými panovníky. Však o takovém císaři Josefovi II. tvrdili vděční moravští sedláci, že byl novým vtělením bájného krále Ječmínka.

Oproti jiným svým titulům jsem do této knihy zařadil i vyprávění z doby poměrně nedávné, tedy z minulého století. Ale přiznávám, že je to nedávnost relativní. Vždyť komupak z těch mladších něco řeknou jména jako Lecián nebo Šejna, byť ten druhý byl mým současníkem? Ale dosti úvodních slov. Raději pojďme rovnou k věci!

JAK TO BYLO SE SOUDCEM KROKEM

Podle starých pověstí se prý nástupcem legendárního praotce Čecha, jenž přivedl svůj kmen do našich končin, stal moudrý soudce Krok. Prvním letopiscem, který nám o něm zanechal vůbec nějaké informace, byl děkan svatovítské kapituly Kosmas, byť svou latinskou Kroniku českou, tedy alespoň její první část, sepsal až v letech 1119 až 1122. To už by byl tento bájný Krok, pokud by opravdu žil, nějaké to století po smrti. A s takovou časovou vzdáleností samozřejmě klesá věrohodnost vypravování.

Kosmas nejprve vylíčil krásné a idylické staré časy, kdy se v Čechách nekradlo, nevráždilo, nikomu nekřivdilo a neubližovalo, ba dokonce ani nelhalo. A to je co říct! Pak však kronikář poukázal na náhlý úpadek dobrých mravů a všeobecné zpustnutí a nakonec ve stylu zkušených vypravěčů přivedl na scénu muže, který se odhodlal uvést věci pevnou rukou zase do pořádku. Tím odhodlaným a stoprocentně čestným mužem měl být právě Krok. Však si přečtěte, co o něm Kosmas napsal:

„Byl to muž za svého věku naprosto dokonalý, bohatý statky pozemskými a v svých úsudcích rozvážný a důmyslný. K němu se sbíhali, jako včely k úlu, lidé nejen vlastního rodu, nýbrž i z celé země všichni, aby je rozsuzoval. Tento znamenitý muž neměl mužské potomky, zplodil však tři dcery, jimž příroda udělila nemenší poklady moudrosti, nežli jaké dává mužům...“

Velice podrobně se o Krokovi rozepsal kronikář Václav Hájek z Libočan. Znal o něm kdejakou podrobnost, včetně toho, že usedl na knížecí stolec v roce 670, což bylo asi dvanáct let po smrti Sáma, prvního historicky doloženého vládce západních Slovanů. V té době byl podle Hájka praotec Čech už devět roků na pravdě boží a jeho mladší bratr Lech zůstával ve své Kouřimi a tvrdohlavě se odmítal ujmout osiřelého trůnu zemského správce. A země zatím pustla a divočela, jak nám to už naznačil Kosmas. Václav Hájek tvrdí, že především vypukly hádky o majetek. Jak už se to tak v Čechách stává, zabednění vesničtí furianti, měšťtí v té době ještě nebyli, se hádali o kdejakou mez a dokázali si závidět nos mezi očima.

„A v tom čase počali velké neřády, nátisk a křivdu jedni druhým činili a nejvíce při osobování dědin a mezí,“ píše kronikář doslova. Jedním dechem k tomu dodává: „Múdrejší mezi nimi a ti, jenž křivdy nemilovali, rozkázali sú všemu lidu obojího pohlaví sjíti se na místo, tu kdež bylo tělo Čechovo pochováno, a tu sú lidem všec-ken na to navedli, aby sobě správce a pána volili. I zvolili jsú všickni z vuole jednostejné Kroka, syna Hleďova, aby on byl soudce lidu, a na stolci jeho nad hrobem Čechovým posadivše čepici Čechovú, kterúž Halato poctivě devět let v své moci choval, na hlavu Krokovú vstavivše, huol, kterúž se měl obyčej Čech v svém starém věku zpod-pierati, také v ruku dali a poctivost jemu jako bohu činili a křivajíce svá kolena věrnost a poslušenství všickni slibovali...“

Hledá se hrad Krokovec

Spisovatel Alois Jirásek se ve svých Starých pověstech českých velmi přesně držel Kosmova a Hájkova vypravování. Proto zdůraznil, že „lid osiřelý po smrti Čechově neměl správce, kazil se a právo hynu-

lo“. Obrátili se tudíž Čechové na Lecha, praotcova mladšího bratra, ten však „nemaje v úmyslu v Kouřimště zůstatí, odepřel, ale poradil jim za správce Kroka, starostu mocného rodu. Ten pobýval na hradě, jenž po něm slul, mezi lesy nad Mží řekou, opodál dědiny Zbečna. Zboží měl hojnost, než i moudrostí a vtipem nad jiné vynikal, takže nejen z jeho rodu, ale ze vsí krajiny kolem k němu spěchali jako včely k oulu, aby je soudil...“

Další z pozdější zpracovatelů starých pověstí, Jiráskův vrstevník, historik a archivář August Sedláček, zase uvádí: „I byl té doby muž jeden jménem Krok, který sídlil na hradě svém Krokově nebo Krakově, hojně jsa nadaný statky pozemskými, dvory, rolemi, lukami, povahy spravedlivé a poctivé...“

Sedláček na rozdíl od Jiráska výslovně nazývá Krokův hrad Krokovem či Krakovem. Nepochybně přitom vycházel z Hájkovy kroniky, v níž se hovoří o Krokově hradě, jinak Krokovci. Stával však ve středních Čechách hrad takového či podobného jména, který bychom mohli bájnemu knížeti přisoudit? Pokud snad ano, byla by to jistě vítaná stopa při pátrání po této bájně postavě z počátků českých dějin. V Kosmově kronice, už zmíněném nejstarším zdroji našich informací o Krokovi, se pouze praví, že „podle jeho jména je znám hrad, již stromovím zarostlý, v lese u vsi Zbečna“. Kosmas nepochybně znal Zbečno na Berounce, tehdy ovšem ještě nazývané Mže, kde v jeho době stával přemyslovský knížecí dvorec. Z dochovaných zřícenin hradů, které se vyskytují nejbliže, by nejvíce Krokovo jméno připomínal Krakovec u Rakovníka. Potíž je však v tom, že tento hrad zbudoval až v letech 1381 až 1384 křivoklátský purkrabí a důvěrník krále Václava IV. Jíra z Roztok. Od něj ho pak získal Jindřich Lefl z Lažan, který zde poskytl útočiště mistru

Janu Husovi před jeho odchodem na církevní koncil do Kostnice. S bájným Krokem tedy nemůže mít Krakovec nic společného.

Kde však potom Kosmas vzal své tvrzení o hradu „již stromovým zarostlém“? Takováto konkrétní zmínka se přece musela týkat nějaké v jeho časech opravdu známé ruiny. Archeolog a spisovatel Karel Sklenář přišel ve své zajímavé knize Slepé uličky archeologie s názorem, že dávný kronikář mohl mít na mysli zbytky rozsáhlého keltského oppida nad Beroučkou u Stradonic. Samozřejmě pokud tam v té době nějaké ruiny dávného devadesátihektarového hradiště ještě zbývaly. V každém případě Stradonice odpovídají Kosmovu popisu lépe než Krakovec. Jsou totiž vzdušnou čarou od Zbečna vzdáleny jen 11 kilometrů, kdežto hrad Krakovec kolem 30 kilometrů.

Potíž je také s Krovovým jménem. Zní nám totiž evidentně neslovansky. Kosmas, který psal svou kroniku mezinárodním jazykem tehdejších vzdělců, tedy latinsky, ho uvádí pod jménem Crocco. To zavdalo důvod k různým, více či méně fantastickým hypotézám. Podle jedné z nich by mělo být jméno Krok keltské, a Krok by tedy byl snad Keltem. Další z domněnek naopak tvrdí, že se jedná o složeninu se slovním základem „rok“, což se dá ve staročestíně vykládat i jako rokování či soud. Potom by tedy jméno Krok vlastně znamenalo soudce. Však si vzpomeňme, že Václav Hájek z Libočan uvádí, že Kroka zvolili „aby on byl soudce lidu“ a o několik stránek dříve se o tomto vladykovi píše: „Toho času byl jest v lidu Čechově nalezen muž jeden, kterýž jiné všechny starší a soudce moudrostí a vtípem daleko přesahoval... jménem Krok, ke kterémužto netoliko z jeho rodu, ale ze vsí té krajiny lidé ti jako včely k oulí, aby je soudil, běžali, neb on, ač byl mlád, však od svého přirození zvláštní milostí a spravedlností při soudu obdařen byl.“

Že by se tedy jednalo, řečeno latinsky s římským spisovatelem Plautem, o „nomen omen“, tedy „jméno – znamení“? Domněnka je to samozřejmě krásná, leč bohužel neudržitelná. Kněz a dějepisec Jan František Beckovský, člen řádu křižovníků, přišel ve své kdysi velmi populární kronice Poselkyně starých příběhův českých z roku 1700 s onačejším nápadem. Krok se prý původně jmenoval Grach či Gracchus a byl Říman. Připutoval do Čech odkudsi z Chorvatska a ujal se vlády po praotci Čechovi jako Krok I. Po čase však odešel panovat pro změnu do Polska, kde se po něm dodnes jmenuje Krakov, a český knížecí stolec přenechal svému synovi Krokovi II. Také se vám zdá, že je těch Kroků najednou trochu moc?

Dejte si pozor na Alamanky

V roce 1921 vydal českobudějovický učitel Karel Kramář junior (do dejme, že nebyl v žádném příbuzenském vztahu ke známému českému politikovi a prvnímu československému premiérovi dr. Karlu Kramářovi) nápaditou knížku s názvem Krok a jeho dcery. Vskutku důmyslně v ní vyřešil problém lokalizace Krokova sídla. Kosmas prý nemínil Zbečno, ale Smečno u Kladna, a hle, kladenskou čtvrtí jsou přece Kročehlavy, které ke Krokovu jménu mají blíže než hrad Krakovec. A navíc: nedaleko je Libušín, mytické sídlo nejmladší Krokovy dcery a skutečně také archeologicky doložené slovanské hradiště.

Dále si Kramář junior povšiml, že Kosmas a po něm i Hájek činí rozdíl mezi lidmi Krokova vlastního rodu a ostatními Čechy. Proč asi? Podle Kramáře ne proto, že by Krok byl jen kmenovým vladykou, ale proto, že nebyl Slovan. Vždyť jméno Crocus nezní slovansky, zato se ve starých letopisech objevuje jako jméno náčelníka kmene germánských Alamanů. Římští autoři ho skutečně uvádějí v souvis-

losti s rokem 306, kdy pomáhal legiím budoucího císaře Konstantina Velikého v boji o získání vlády v říši. Karel Kramář junior z toho vyvodil, že Kosmou uváděný bájný Krok mohl být také Alaman. Svě tvrzení podpořil nepříliš spolehlivě datovanými objevy spolutvůrce moderní české archeologie profesora Josefa Ladislava Píče. Proto mi dovozte, abych v této souvislosti učinil malou vysvětlovací odbočku.

Mezi zánikem Marobudova markomanského království a příchodem Slovanů panoval v České kotlině a na moravských úvalech poněkud větší chaos. Není divu, byla to doba stěhování národů, vyvolaného jednak vpádem asijských nomádů Hunů do Evropy a patrně i přechodným chladnějším klimatem. Připomeňme si, že v zimě roku 406 zamrzla i řeka Rýn a vyhladovělí germánští bojovníci zaútočili na římské impérium. V našich končinách vystřídali Markomany Kvádové a Langobardi. Mohli při této příležitosti přitáhnout do Čech i Alamani? Pan učitel Kramář s odvoláním na Píčovy nálezy tvrdí, že ano. Připomíná například stříbrné spony ve tvaru ptáka, objevené v ženských hrobech v Praze-Podbabě či ve Vinařicích u Kladna. Odvolává se přitom na to, že velice podobné spony byly vykopány i v Porýní či jinde v Německu a bývají zahrnovány do tzv. merovejské kultury. Jistě, takové spony nosily germánské děvy, ale zda se jednalo právě o Alamanky, nemůžeme jednoznačně potvrdit. Alamani, někdy psaní také jako Alemanni, se usídlili na jihozápadě dnešního Německa a v Alsasku. Jejich jméno se dochovalo především díky francouzštině, les Alemannes totiž francouzsky znamená Němci. Někdy v 9. století se pak z Alamanů vydělili Švábové.

Že by se však při stěhování národů předchůdci Švábů zatoulali až k nám a dokonce vládli zdejšími Slovanům? Mimoděk si v této souvislosti nemohu nevzpomenout na známé lidové úsloví – „slézají se jako Švábi na pivo“. Co když se dochovalo z takhle vzdálených dob?

Krok a jeho tři dcery v představě ilustrátora Josefa Weniga

Karel Kramář junior by mi za podobné vtípkování asi pořádně vyčinił. Myslel totiž svou teorií o alamanském původu bájněho Kroka smrtelně vážně a dokonce ji podle něj potvrdila pozdější dívčí válka. Alamanské ženy se totiž údajně vyznačovaly mimořádným sebevědomím a hrdostí, kdežto Slovanky, které žily ve vztahu k mužům v podřízeném postavení, tyto vlastnosti postrádaly. Však si připomeňme zcela emancipovanou až lehce feministickou Libuši, stejně

jako dvě její starší, velmi nezávislé sestry Kazi a Tetku! Libuše kolem sebe vytvořila, jak je z pověstí známo, dívčí družinu, která ji ve všem napodobovala a osvojovala si podobné způsoby jako ona.

Když však Libuše zemřela, začalo se takové chování žen drsným slovanským mužům s Přemyslem Oráčem v čele poněkud zajídat. Napjatá situace vyvrcholila patrně první feministickou revolucí v dějinách. Ty bláznivé ženské si prostě nenechaly nic líbit a vytáhly se zbraní v ruce na chlapy. Dopadlo to tak, jak to dopadlo. Slovanští muži museli svým družkám, manželkám a dcerám „alamanské“ manýry vytlouci z hlavy a zahnat je zpátky k plotně, pardon, tehdy spíše k ohništi či k peci. Pak prý podle Kramáře juniora zase splynuli světlovlasí Alamani s černovlasými (!) Čechy. V tomto ohledu se však plete, Slované byli zřejmě většinou špinaví blondáci nebo, stejně jako Keltové, mírně nazrzlí.

Co vzešlo z vypravování starců

Stranou diskusí ponechávám tvrzení, že potlačení vzpoury Alamanek údajně vyvolalo protiakci franského panovníka Karla Velikého, který krátce poté, co si nechal papežem Lvem III. nasadit na hlavu císařskou korunu, vyrazil zpacifikovat slovanské kmeny. Že však Alamani nesplynuli s ostatními Čechy tak docela, svědčí podle Karla Kramáře juniora i jmenování jistého vojvody Herimana ve Fuldských análech mezi vladyky s ryze slovanskými jmény Svatoslav, Vitislav, Spytimír a Mojslav, kteří dostali roku 872 kdesi u Vltavy napráskáno od bojovných Franků. Heriman, správně zřejmě Hariman či novodoběji Herman, je jméno zjevně staroněmecké, znamenající „muž od vojska“ či „válečník“. Českobudějovický učitel ho považoval dokonce za jméno vysloveně alamanské. Podle Kramáře juniora

byla alamanská i jména bájných přemyslovských knížat Mnaty a Ne-klana – a jistě i hrdiny bitvy s Lučany na Turském poli Tyra. Je zřejmé, že pan učitel smíchal a spletl kde co, jen aby obhájil historickou autenticitu knížete Kroka.

Ostatně nebyl ve svém úsilí zdaleka sám. Že Václav Hájek z Libočan to ve své Kronice české poněkud přehnal, věděli čeští badatelé minimálně od dob osvíceného piaristy Gelasia Dobnera, jenž v letech 1757 až 1768 podrobil jeho dílo důkladnému kritickému rozboru. A tím, jak napsal František Palacký, „učinil konec hájkování (tj. lhaní) v českých dějinách“. Ale Kosmova kronika, podobně jako pozdější kronika tak řečeného Dalimila či kronika Přibíka Pulkavy z Radenína, byly dlouho považovány za soubor nesporných faktů. Nic na tom neměnila skutečnost, že sám Kosmas v předmluvě k své kronice, adresované mistru Gervasiovi, kanovníkovi pražské kapituly, připomínal:

„A tak jsem počal své vypravování od prvních obyvatelů země české a jen něco málo, co jsem poznal z báječného podání starců, vykládám, ne z touhy po lidské chvále, nýbrž aby pověsti neupadly vůbec v zapomenutí, podle toho, jak umím a vím, lásce všech dobrých lidí. Neboť dobrým a zkušeným vždy se toužím líbiti, ale lidem nevědomým a mrzutým nebojím se nelíbiti.“

Kosmas zde vlastně nepřímou přiznal, že zaznamenával pouze pověsti, často s vlastní literární invencí upravené. Ostatní kronikáři pak – ať už Dalimil, Přibík Pulkava, či Hájek – jeho dávné příběhy přebírali a rozváděli podle své fantazie. Ale kde vzal Kosmas postavu moudrého knížete Kroka? Přece z pověstí, ne? A když z pověstí, tak samozřejmě lidových, domníval se někdejší ministr školství a první předseda Čs. akademie věd profesor Zdeněk Nejedlý. Kosmovu zmínku o starcích vzal do slova a do písmene a věren svým marxistickým zásadám je považoval, stejně jako třeba spisovatel Vladislav

Vančura v Obrazech z dějin národa českého, za pamětníky a lidové vypravěče duchodového věku.

Naopak historik a muzikolog Vladimír Karbusický se klonil k názoru, že oním „báječným podáním starců“ mínil Kosmas spíše římské klasiky, s nimiž se zajisté seznámil za svých studií v Lutychu. Příběh moudrého soudce Kroka a jeho tří dcer je podle Karbusického plný symboliky a odpovídá dobovým mravoučným zkazkám. Už jen pro ten počet dcer. Vždyť trojka bývala tradičně považována za posvátné číslo. Trojice je symbolem jednoty. Každá věc se skládá ze tří částí, má počátek, prostředek a konec. Dodnes známe úsloví „do třetice všeho dobrého“ a ve fotbale a hokeji vysoce oceňujeme hatrick, tedy tři góly dosažené jedním hráčem v jednom zápase. Zřejmě ne náhodou připsal Kosmas jako křesťanský duchovní každé ze tří Krokových dcer některý ze tří hlavních hříchů pohanství – Kazi kouzelnictví, Tetce modloslužebnictví a Libuši věšectví.

Historik Josef Sadílek ve své knize Kosmovy staré pověsti ve světle dobových pramenů připomíná, že podnětem pro vytvoření trojice Krokových dcer by mohl být trojhlavý bůh Pobaltských Slovanů Triglav, jemuž sloužily tři panenské dívky – kněžky. Že by šlo o Kazi, Tetku a Libuši? Postřeh je to o to zajímavější, že tyto tři kněžky používaly ke svým věštbám bílého koně. Připomeňme si v této souvislosti, že Libušin bílý kůň přivedl její poselstvo do Stadíc k Přemyslu Oráčovi!

Podobné tři kněžky trojhlavého boha známe i z antické mytologie. Velký římský básník Vergilius ve své Aeneidě, rozsáhlé skladbě volně navazující na slavného Homéra, napsal doslova:

„Oltáře stojí kolem a s volnou kadeří kněžka
tříkrát hromově volá sto bohů, Erebos, Chaos,
trojitou Hekatu též, tři tvářnosti Diany panny.“

Bohyně Hekaté bývala trojjedinou bohyní nebes, země a podsvětí. Kosmas Vergilia jistě četl a v dobách, kdy se na nějaká autorská práva příliš nehledělo, si ho mohl přetransformovat po svém. Stejně tak si jméno Crocco prostě vypůjčil z jiných písemných pramenů, které neměly s Českou kotlinou pranic společného. Vždyť se v nich objevují hned tři muži tohoto jména. První, už zmiňovaný, byl vládcem Alamanů, další panoval Vandalům a konečně jeden Krok dokonce skončil, ta hanba, na popravišti. Zdalipak to Kosmas věděl? A už vůbec nepředpokládal, že pozdější badatelé budou za tímto jménem hledat i třeba nějakého Kelta nebo ho v jiné, dosud nezmíněné hypotéze ztotožní s knížetem Sámem. A vůbec jim nebude vadit, že Krok měl pouze tři dcery, kdežto Sám o nich prý měl rovnou 15, a k tomu ještě 22 synů.

Zkrátka a dobře, žádný kníže Krok nikdy v Čechách nepanoval. Přišel na svět jako výsledek Kosmovy fantazie a literární invence, možná i jako výpůjčka z jiných zdrojů. Ostatně nebyl jedinou vymyšlenou či vybájenou postavou ze zamlžené doby dávných českých dějin. Hodláte to snad starému kronikáři vytýkat? Ach ne, zhola zbytečně byste se na něj horšili. Kosmas nám nechtěl zanechat suchý a věcný popis minulých dějů, ale pořádně šťavnaté a kořeněné příběhy, v nichž se mýty a smyšlenky proplétaly se skutečnými událostmi. A také ty byly leckdy závislé na nedokonalosti, ba děravosti lidské paměti.

POUSTEVNÍK, KTERÝ SI OCHOČIL ČERTA

Možná jste v některém vesnickém kostelíku spatřili zajímavý obraz. Byl na něm vypodobněn poustevník či mnich, který si zapřáhl do pluhu čerta a nutil ho orat pole. Byl to svatý Prokop, jeden z nebeských patronů české země. Podle legend se narodil někdy kolem roku 970 (podle jiných údajů až kolem roku 990) ve vsi Chotouni u Českého Brodu jako syn zemana Vojslava a jeho ženy Svatavy. Vzdělání prý získal ve škole při kostele sv. Petra na Vyšehradě, kde pak byl kanovníkem. Tato informace je však zcela nevěrohodná, protože vyšehradská kapitula byla zřízena teprve v roce 1070, tedy až po Prokopově smrti. Historik Dušan Třeštík se domnívá, že Prokop nabyl vzdělání při pobytu v některém z řeckých klášterů. Patrně právě zde dostal řecké jméno Prokop – Prokópos, tedy „postupující kupředu“ nebo „připravený k boji“, které zřejmě nebylo jeho původním jménem a do té doby se v Čechách nevyskytovalo. V Řecku se také Prokop mohl seznámit se staroslověnskou liturgií, jež u nás po zániku Velké Moravy vymizela a kterou pak zavedl v sázavském klášteře.

To jsou ovšem jenom dohady. Jistotně o Prokopovi víme, že byl vysvěcen na kněze a dokonce se oženil, což tehdy u duchovních nebylo ničím neobvyklým. Ženatý byl přece i náš první kronikář, děkan svatovítské kapituly Kosmas. Dokonce známe jméno Prokopova

syna Jimrama, který se později stal v pořadí třetím opatem sázavského klášteřa.

Zřekl se manželky i přátel

Prokop však poměrně brzy svou ženu opustil a vstoupil do benediktinského klášteřa v Břevnově. Podle kronikáře Přibíka Pulkavy z Radenína ho přijal opat Jaromír, který v této funkci působil v letech 996 až 1011. V břevnovském klášteři Prokop dlouho nezůstal. Latinská legenda Život sv. Prokopa uvádí, že „s plamenným zanícením svého srdce pohrdl totiž z lásky k Ježíši Kristu ničemnou marností tohoto světa, odřekl se domova, manželky, statků, příbuzných i přátel, ba zapřev se sám sobě odvrátil se od lstného světa i jeho ubohé nádhery. Prchaje z jeho zmateného víření, zatoužil po odlehlosti pustiny, a vyzbrojen jsa nebeskými zbraněmi, usadil se pod klenbou jedné opuštěné jeskyně, kterou obývalo tisíc ďáblů, ohradiv se tu na svou ochranu hrázemi ctnosti proti dorážení neřestí, útokům duchovních nepravostí a šípům pokušení, počal mužně bojovati, modlitbami, bděním a posty přirážejce své myšlenky ke skále, jež jest Kristus...“

Podle tradice se Prokop nejdříve uchýlil do jeskyně nedaleko Jinonic v nynějším obvodu Prahy 5 v údolí, které dnes nese jeho jméno. Krasová jeskyně v Prokopském údolí patřila v minulosti k oblíbeným poutním místům. Bohužel v 80. letech 19. století vzala zasvě při bezohledné těžbě vápence. Z blízkosti Prahy odešel Prokop asi kolem roku 1009 do hlubokých lesů kolem Sázavy. Útočiště našel v jeskyni, která, jak pravila legenda Život sv. Prokopa, byla „vzdálena dvě míle od hradu Kouřimě a dostala své pojmenování od řeky Sázavy, která tam pod ní teče. Zde bezpečen jsa před vlnobitím svět-

ského zmítání a ukryt před lidmi, po dlouhý čas neúnavně působil jako zápasník boží.“

Vzhledem k tomu, že břevnovský klášter měl také statky na Kouřimsku, je pravděpodobné, že se jednalo o tzv. cellu, poustevnu či klášterní expozituru, kam se uchýlovali řádoví bratři, kteří chtěli žít o samotě zvláště zbožným životem. Podle legend tady Prokopa pokoušeli ďáblové, kteří jeskyni obývali před ním. Leč zbožný poustevník je svými modlitbami zkrotil natolik, že prý je dokonce zapřahal do pluhu a oral s nimi. Však už jsem se v úvodu zmínil, že svatý Prokop bývá zobrazován s čertem na vodítku nebo zapřaženým do pluhu.

Prvním opatem sázavského kláštera

Po čase se k Prokopovi přidali další mniši, mezi nimi také jeho syn Jimram a synovec Vít. Dohodli se, že se budou řídit pravidly benediktinské řehole podle zásady „ora et labora“, tedy „modli se a pracuj“. Společně si na Sázavě vybudovali malé hospodářství a také kostelík zasvěcený Panně Marii a sv. Janu Křtiteli, patronu poustevníků. Podle pověsti sem měl jednou na lovu zabloudit český kníže Oldřich a z Prokopova popudu zde založit klášter. Ve skutečnosti to byl až jeho syn Břetislav I., který buď v roce 1032, nebo o rok později kázal zřídit z poustevny klášter se staroslověnskou bohoslužbou a Prokopa ustanovil prvním opatem. Sázavský opat se brzy stal významnou a respektovanou osobností. V roce 1035 se zúčastnil přenášení ostatků sv. Vojtěcha, sv. Radima a pěti bratří mučedníků vojskem knížete Břetislava z polského Hnězdna do Prahy. O deset let později byl zase přítomen na pohřbu šumavského poustevníka Vintíře v břevnovském klášteře.

*Svatý Prokop přemáhá čerta
na rytině Johanna Sebastiana
Klaubera z první poloviny 18. století*

Opat Prokop zemřel 25. března 1053 v sázavském klášteře, jak uvádí Kosmas ve své kronice „plný žáru lásky, mravně čistý, ponížeností proslulý; jeho pohřbu a vyprovázení se zúčastnil Šebíř, šestý biskup kostela pražského, a pohřbil s úctou jeho tělo v kostele svatě Boží rodičky, který on sám postavil...“ Řádoví bratří pak novým opatem zvolili Víta, milovaného synovce svatého Prokopa.

Když se po Břetislavově smrti v roce 1055 ujal v Čechách vlády jeho syn Spytihněv II., slovanské benediktiny ze sázavského kláštera vyhnal a uvedl sem místo nich latinské řeholníky s německým

opatem. Prokopův synovec Vít se svými druhy odešli do kláštera v uherském Visegrádu nad Dunajem. Nepobyli zde dlouho. Spytihněv po pouhých šesti letech vlády zemřel a jeho bratr Vratislav II. povolal slovanské mnichy zpět na Sázavu.

Rozebrali Prokopovy kosti

Prokopovo svatořečení je spojeno se zajímavou legendou. V roce 1203, za panování českého krále Přemysla Otakara I., se svatý Prokop zjevil tehdejšímu opatovi sázavského kláštera Blažejovi a poručil mu, aby sepsal vše o jeho životě a zázracích. S tímto spisem se pak měl vypravit k samotnému papeži Inocencovi III., aby prohlásil Prokopa za svatého. Blažej vše sepsal a putoval do Říma. Celý rok pak ale musel čekat na papežovo rozhodnutí. Když se opat Blažej ani po roce nedočkal zprávy o Prokopově svatořečení, vydal se zpátky do Čech. Jenže ještě u bran Říma ho dostihl papežův rychlý posel a vyzval ho, aby se okamžitě vrátil. Inocenc III. se totiž konečně rozhodl prohlásit Prokopa za svatého.

Postaral se o to prý sám světec. Zjevil se totiž papeži a takto přísně se na něj obořil: „Jak to, že si troufneš o mé svatosti pochybovat, ty nádobo hříchu?! Proč jsi nechal mého milého kaplana Blažeje odejít s prázdnou? Nepovoláš-li ho zpátky a nevydáš-li svědectví o mé svatosti, zbiji tě svou berlou.“ Teď už vystrašený papež nemohl být na pochybách. S opatem Blažejem poslal do sázavského kláštera kardinála Quidona a Prokop byl slavnostně kanonizován.

První životopis sv. Prokopa byl pravděpodobně nejdříve sepsán ve staroslověnském jazyce, a to přímo v sázavském klášteře po návratu opata Víta a jeho druhů z Uher, tedy v letech 1061 až 1067. Jeho rukopis se sice nezachoval, naštěstí byl ještě před rokem 1097

přeložen do latiny a dochoval se nám v opisech pocházejících ze 13. a 14. století. Jedná se o tzv. Vita minor, čili menší legendu o sv. Prokopovi. Obsahuje část světcova životopisu a pojednává o jeho zázracích. V době jeho kanonizace byl připojen ještě zázrak kanonizační, tedy příběh o tom, jak se sv. Prokop zjevil papeži Inocencovi III. Krácením této legendy vznikl rukopis nazývaný Vita antiqua. V době Karla IV. byla pak sepsána další latinská svatoprokopská legenda, tzv. Vita maior.

Prokopovy ostatky zůstaly v kostele sázavského kláštera až do roku 1588, kdy je pražský arcibiskup Martin Medek nechal vyvezdnout a za přítomnosti císaře Rudolfa II. uložit na Pražském hradě v kostele Všech svatých. Ale už při Prokopově svatořečení nechal král Přemysl Otakar I. od Prokopovy kostry oddělit jeho paži a vložit ji do stříbrného relikviáře v podobě ruky. Další světcovy ostatky daroval Karel IV. chrámu ve francouzských Metách, jiné dal umístit na Karlštejně a v chrámu sv. Víta. Některé se dostaly například až do vzdáleného portugalského Lisabonu.

V roce 1987 zkoumal pozůstatky uložené v hrobě sv. Prokopa v kostele Všech svatých na Pražském hradě prof. MUDr. Emanuel Vlček a došel k překvapujícímu závěru. Zjistil totiž, že kosti patří celkem čtyřem lidem – dvěma dospělým mužům, jedné dospělé ženě a dítěti předškolního věku. Žádný z těchto pozůstatků nebylo možné přisoudit zakladateli sázavského kláštera. Za jediné věrohodné jsou proto považovány ostatky v relikviářích na hlavním oltáři chrámu sv. Víta a v kostelech v Sázavě a v Broumově. Emanuel Vlček došel jejich zkoumáním k závěru, že patřily muži, který zemřel ve stáří 55 až 65 let a byl asi 180 centimetrů vysoké, štíhlé postavy. Pokud by se tedy mělo opravdu jednat o ostatky svatého Prokopa,

Jan Bauer

musel by se narodit spíše někdy kolem roku 990 než v roce 970, jak se většinou traduje.

TAJEMSTVÍ ZNOJEMSKÉ ROTUNDY

Vydejme se nyní do Znojma, města vína, okurek a – dodávám – také starobylé historie. Zde, nad soutokem Dyje a Granického potoka, stával hrad přemyslovských údělných knížat, který bohužel nakonec zcela zpustl – a na jeho místě vybudoval v 18. století rod Deblínů barokní zámek. Posledním zbytkem přemyslovského hradu zůstala osmiboká, takzvaná Loupežnická věž, která se však v roce 1892 zřítila a její trosky tehdy zavalily domek vrátného i s celou jeho rodinou. Dnes je proto jedinou památkou na původní románský hrad rotunda sv. Kateřiny, původně zasvěcená Panně Marii, s unikátní galerií přemyslovských panovníků, včetně vyobrazení Přemysla právě povolávaného na knížecí stolec od pluhu.

Amatérský badatel dr. Jaroslav Zástěra, přezdíváný „moravský Däniken“, však usoudil, že právě tato rotunda je oním „katedrál-ním chrámem moravským“, kde byl pohřben věrozvěst a moravský arcibiskup svatý Metoděj. Jak k tomuto překvapivému závěru dospěl? Východiskem jeho hypotézy je právě ona přemyslovská galerie na stěnách rotundy. Doktora Zástěru zaujaly jisté detaily, které podle jeho soudu odborníci přehlédli. Především ta okolnost, že kdosi snad záměrně z fresek vyškralal jména jednotlivých panovníků. Podle Zástěrova názoru měli velkomoravské vladaře a také knížete Sába, který tu byl výslovně popsán jako „Zamo“, dodatečně nahradit Přemyslovci. Ve skutečnosti prý celý cyklus fresek namalovali už

v roce 870 italští malíři, kteří přišli na Moravu z Říma spolu s Metodějem.

Doktor Zástěra se navzdory zatím negativním výsledkům archeologického průzkumu domníval, že skalnatý masiv, na němž rotunda stojí, skrývá podzemní kryptu velkomoravských panovníků a patrně i Metodějův hrob. „Další z důvodů, který hovoří ve prospěch méj hypotézy,“ napsal badatel ve své stati v Moravském historickém sborníku z roku 1998, „je skutečnost, že z geografického hlediska taková starobylá stavba s malbami vládnoucího rodu panovníků nemohla být postavena na periferii českého státu na samotné moravsko-rakouské hranici, neboť svým významem a jedinečností patřila spíše do hlavního města Prahy, kde mimo dvě další rotundy, nepočítáme-li rotundu sv. Víta, která byla hlavním chrámem pražského biskupství, byla ještě za Vratislava II. vybudována v 11. století rotunda sv. Martina na Vyšehradě bez podobné výzdoby. Takový svatostánek mohl být vybudován pouze v centru státu nebo v hlavním městě. Právě takové situaci odpovídá Znojmo v období od 7. až po 9. století, kdy Velká Morava sahala až k Dunaji a kdy podle našich úvah bylo teritorium tohoto města sídlem Sámovým a za Rostislava pak starým městem Rostislavovým...“

Co způsobil nový nástupnický řád

Vědci jsou však jiného názoru. Unikátní výzdobu rotundy, původně zasvěcené Panně Marii, později svaté Kateřině, dal zřejmě pořídit až v roce 1134 údělný kníže Konrád II. Znojemský. Nevíme, zda kvůli ní povolal na Moravu malíře až z Itálie, kde byli tehdy v tomto směru nejzručnějšími umělci, nebo zda se spokojil s domácími výtvarníky. Jakkoliv nám přemyslovská galerie připadá ojedinělá, ve své době

Znojemska rotunda sv. Kateřiny na pohlednici z konce 19. století

ojedinělou nebyla. Konrád se měl ke svému nápadu kde inspirovat. O několik let dříve nechal český kníže Soběslav I. podobný přemyslovský panteon vymalovat v bazilice sv. Vavřince na Vyšehradě. Bohužel bazilika vzala zasvé po dobytí a vyplundrování Vyšehradu husity v roce 1420 – a s ní i její nádherná výzdoba. Malby ve znojenské rotundě našťěstí odolaly proměnám času a dochovaly se jako jediné do dnešních dnů.

Proč však tato mimořádná výzdoba vlastně vznikla? Vždyť Konrád II. Znojemský byl nepřilíš významným úředním knížetem a takováto jistě nákladná chrámová malba by naznačovala vyšší mocenské aspirace. Než budeme moci tuto nesrovnalost vysvětlit, musíme se vrátit trochu hlouběji do minulosti, do doby knížete Břetislava I., nazývaného také „český Achilles“ a proslaveného únosem své poz-

dější choti Jitky ze svinibrodského kláštera. Břetislav měl se zmíněnou Jitkou pět synů – a asi právem se obával, že až tady jednou nebude, začnou se mezi sebou rvát o knížecí korunu... a Čechám a Moravě to nepřinese nic dobrého. Zavedl proto nový nástupnický řád, založený na principu stařešinství. Vlady se měl po zesnulém panovníkovi ujmout vždy ten nejstarší ze všech Přemyslovců. Kronikář Kosmas cituje údajná Břetislavova slova, jimiž na smrtelné posteli takto nabádavě promlouval k českým velmožům:

„... Od stvoření světa a od počátků římského panství a až na naše časy bratrská láska bývala vzácná, jak o tom svědčí nezvratné důkazy: Kain a Abel, Romulus a Remus a moji předkové Boleslav a svatý Václav, hledíme-li k tomu, co učinili vždy dva bratři, uhodnete, co by učinilo pět bratří? ... Jest tedy předem pečovati o to, aby po mém skonání nevznikl mezi nimi nějaký spor o to, kdo má dostati panství nad zemí. A proto vás pro Boha prosím a zapřísahám vás přísahou vaší věrnosti, aby mezi mými syny a vnuky vždy nejstarší držel nejvyšší moc a stolec v knížectví a aby všichni jeho bratři nebo ti, kteří pocházejí z knížecího rodu, byli pod jeho panstvím...“

Nový nástupnický řád se nesetkal právě s nadšeným ohlasem a v průběhu dalších let byl mnohokrát obcházen a porušován. Většinou platilo, že ten Přemyslovec, který měl ostřejší lokty a někdy i meč, se prodral na knížecí stolec bez ohledu na svůj věk a z něho vyplývající nástupnické právo. Výjimkou nebyl ani kníže Soběslav I., nejmladší syn prvního českého krále Vratislava II. Na domácí politické scéně se poprvé objevil v roce 1107, když doprovázel svrženého bratra Bořivoje II., mimochodem mimořádně neschopného vládce, do emigrace v Polsku. O tři roky později se do Čech vrátil s vojenskou podporou polského knížete Boleslava Křivoústého. Odvážně pronikl do země přes krkonošské hřbety a jeho výkon tehdy vyvolal

v Čechách asi takové zděšení, jako když ve starověku kartaginský vojevůdce Hannibal přešel se slony Alpy a pochodoval na Řím. Krkonoše byly totiž do té doby považovány za nepřekonatelnou přírodní hradbu.

Nenadálý útok však nakonec skončil smírem a panující kníže Vladislav I., aby měl od nezbedného bratříčka pokoj, mu raději svěřil do správy Žatecko. Jenže nejmladší Vratislavův syn byl tak trochu od rány, a když zabil Vladislavova rádce Vacka, musel před knížecím hněvem znovu utíkat do Polska. V roce 1115 se sice směl vrátit, ale s vládnoucím bratrem si prostě nepadli do noty. Teprve v roce 1125, na smrtelné posteli, mu Vladislav I., obměkčen jímavou promluvou své staříčké matky, královny vdovy Svatavy, odpustil.

Zavedl popravu čtvrcením a lámáním v kole

Ba co víc: ačkoliv se podle stařešinského práva měl po něm stát knížetem jeho strýc Ota Černý Olomoucký, na matčino úpěnlivé naléhání Vladislav I. souhlasil s tím, aby jeho nástupcem byl právě ambiciózní Soběslav. Jenže zavržený Ota Černý se touto situací nesmířil a postěžoval si římskému králi Lotharovi III. Ten nejdříve předvolal Soběslava před říšský soud, a když se mu sebevědomý kníže prostě vysmál a nepřijel, vyrazil s vojskem a Otou Černým v únoru roku 1126 do Čech. Nevybral si k tomu ani dobrý čas, ani dobré místo. Pustil se přes Krušné hory průsmyky zcela zapadanými hlubokým sněhem. Český kníže si na něj počkal u Chlumce blízko dnešního Ústí nad Labem a připravil mu katastrofální porážku. Oprávněný Vladislavův následník Ota v bitvě zahynul a sám král Lothar byl dokonce zajat. Soběslav ho však velkomyslně i se zbytkem jeho bojov-

níků propustil, smířil se s ním, nechal se od něj potvrdit na českém knížecím stolci a přijal hodnost nejvyššího říšského číšníka.

Poté si upevnil pozici také doma. Jaksi preventivně nechal zavřít do vězení nebo vyhnat ze země několik svých příbuzných, aby mu snad nedělali potíže. Kronikář Kosmas sice Soběslava chválí a vypravuje o něm, že byl „moudrostí nad jiné zralejší, štědrý dárc, obyvatelům milý, lidu obojího pohlaví i stáří příjemný“, ale od staříckého kronikáře to vypadá jako pouhé pochlebování, které nemá se skutečnou charakteristikou co dělat. Vždyť do dějin se Soběslav I. zapsal nejen slavným vítězstvím u Chlumce, ale také tím, že mezi způsoby mučení zavedl tehdy v Čechách novinku – čtvrcení a lámání v kole.

Ostražitost a tvrdost se mu však zřejmě vyplatila. Šťastně odhalil spiknutí, v jehož pozadí stál patrně jeho synovec Břetislav, syn někdejšího knížete Břetislava II., když předtím ve zdraví přestál několik pokusů o atentát. Kupodivu po monstrprocesu, který v roce 1130 následoval přímo na Vyšehradě, bylo do rukou kata odevzdáno jen sedm spiklenců.

Poté se Soběslav zachoval velkoryse také k dříve vyhnaným a vězněným příbuzným a dovolil moravským úředníkům, aby se vrátili na své hrady. Byl mezi nimi i Konrád II. Znojemský, kterého kníže nedlouho po propuštění ze žaláře dokonce oženil. Sjednal mu za nevěstu dceru srbského knížete Uroše I. Marii, jinak také sestru manželky uherského krále Bély, svého švagra. Konrád a Soběslav se tak stali dvojnásobně příbuzní.

Vychytralý český kníže, kterému v té době bylo už asi padesát let, tím sledoval vlastní záměr. Věděl totiž, že Konrád bude po jeho smrti v rodině nejstarší a podle stařešinského práva by měl usednout na panovnický stolec. Protože se Soběslav ženil pozdě, před-

pokládal, že jeho vlastní synové tehdy ještě nebudou zletilí. Proto měl právě Konrád II. Znojemský po něm převzít vládu a zároveň zajistit zájmy jeho synů tak, aby se nejstarší z nich, Vladislav, stal zase po Konrádově smrti knížetem.

Klamné naděje znojemského knížete

Tato vzájemná dohoda byla slavnostně stvrzena a vidinou vladařského stolce okouzlený Konrád nechal k tomu účelu vyzdobit znojemskou hradní kapli velkolepou přemyslovskou galerií. Nezapomněl tam dát vypodobnit i sebe a svou manželku Marii Srbskou – jedná se o jedinou ženskou postavu, kterou ovšem doktor Zástěra považoval za bájnou kněžnu Libuši. Dohodu, potvrzenou zřejmě v červnu 1134 přímo v rotundě, připomíná nápis náhodně objevený při restaurování maleb: „Konrád zasvětil pro zbožnou paměť na panovníka, za jejich smlouvy svatyni Blahoslavené Panny Marie.“

Znojemský kníže se však radoval předčasně. O čtyři roky později si Soběslav na říšském sněmu v Bamberku nechal od nového římského krále Konráda III. potvrdit nástupnictví pro svého syna Vladislava a všichni čeští velmoži to museli odpřísáhnout. Ale když koncem roku 1139 Soběslav zemřel, bylo zase všechno jinak. Čeští předáci zvolili knížetem jiného Vladislava, a to syna Vladislava I., tedy Soběslavova synovce. Zřejmě si mysleli, že tak budou mít dostatečně měkkého vladaře, který jim půjde na ruku a ve všem jim vyhoví. Jenže se šeredně spletli. Vladislav II. si od nich žádné bratříčkování nenechal líbit, předáci českých velmožů před ním museli utéci na Moravu a rázem jim přišel vhod podvedený znojemský Konrád II. Sice si ho vybrali za nového knížete, ale aby se jím mohl vskutku stát, musel by ovládnout Prahu. A ta patřila Vladislavovi II.

A tak se Konrád II. Znojemský postavil do čela nahonem shromážděného vojska a na jaře 1142 vyrazil do Čech. Po vítězství u Čáslavi došel až k Praze, kterou oblehl, ale pak si Vladislav II. přivedl pomoc od římského krále Konráda III., a naděje znojemského úředníka se rázem zhroutily. Z někdejších snů o knížecím stolci zbyly až do našich časů jen působivé malby v románské rotundě, jež nepřestávají dráždit naši fantazii a vyvolávají v život rozporuplné hypotézy.

KDYŽ MUSEL BOJOVAT OTEC PROTI SYNOVI

Na den sv. Doroty mučednice, 6. února 1228, byla bazilika sv. Víta svědkem jedinečné události. Byl zde mladším králem korunován třiatřicetiletý Václav I., syn Přemysla Otakara I. Královskou korunu mu při slavnostním obřadu na hlavu vložil sám mohučský arcibiskup Siegfried, do jehož arcidiecéze patřilo i České království.

Mnozí diváci této korunovace si kladli neodbytné otázky: Jakým bude Václav I. panovníkem? Vyrovná se schopnostmi svému mimořádnému otci?

Odpovědi se dočkali už brzo. Koncem roku 1230 Přemysl Otakar I. po třiatřicetiletém, mimořádně úspěšném panování zemřel a Václav I. se po něm chopil vladařského žezla. Dobový letopisec o jeho vládě uvedl:

„... Král Václav v prvním roce a po více letech svého panování velice miloval duchovenstvo světské i řeholní a s větším zálibením ctíl kostely boží a jejich služebníky. Během času, když se již jeho otec odebral na cestu veškerého těla, dal obezdít město pražské a jiné trhově vsi, které se v naší obecné řeči nazývají městy, nařídil opevnit dřevem nebo kamením, donucuje řeholní i světské duchovní ke stavění hradeb a příkopů týchž měst. Za jeho panování vládl mnoho let dobrý mír. Loupežníci, zloději a násilníci kostelů a mnozí jiní zlosynové přestali činiti těžkosti a obtíže, nebo ti, kteří je činili, chy-

cení podstoupili hrdelní trest. Také za jeho časů byla v Čechách vynalezena hra v turnaje.“

Na lovu přišel o oko

K této charakteristice je však zapotřebí něco dodat. Václav I. byl už ve dvou letech díky otcovu příklonu k římskému králi Filipovi Švábskému zasnouben s jeho o něco starší dcerou Kunhutou, se kterou se také později skutečně oženil.

Jeho manželství bylo zřejmě šťastné, nebo alespoň šťastné v míře, v jaké v té době mohly vladařské svazky být. Přinejmenším nemáme žádné kronikářské zprávy o neshodách v panovnickém páru nebo o králových milenkách. Václav a Kunhuta měli dva syny – Vladislava a Přemysla, pozdějšího krále Přemysla Otakara II., a tři dcery, z nichž známe jménem jen dvě – Boženu a Anežku.

Václav I. se v řadě ohledů podstatně lišil od svého schopného otce. Historik Václav Novotný o něm napsal, že „nebyl bez nadání a energie, třeba se svému otci rovnat nemohl a více než on, jak se zdá, podléhal svému okolí“. Václav I. se nijak nevyžíval ve vladařských povinnostech. Naopak, rád se od nich vzdaloval do samoty a projevoval se způsoby, které by mohly svědčit o psychické labilitě. Podle jednoho letopisce například nesnášel zvuk zvonů a neusnul v blízkosti zlata. Zato se vášnivě rád věnoval lovu. Tato záliba ho dokonce připravila o oko. Kronikář František Pražský v této souvislosti o králi Václavovi I. napsal:

„Jednoho dne, když v lese pronásledoval zvěř, byl větví stromu těžce raněn do oka. Když to chtěli lékaři a chirurgové ošetřit, nařízli ono poraněné oko, aby mohli větvičku vyjmout, čímž byl král zbaven schopnosti na toto oko vidět.“ Kronika tak řečeného Dali-

mila v této souvislosti Václava I. pěkně pomluvila: „... Oko ztratil při štvanici, víc než doma býval v háji, jezdil křivoklátským krajem a o Prahu neměl zájem.“

Pověst vítěze nad Tatary

V roce 1241 vpadli do střední Evropy dvěma proudy Mongolové. Na Dobrém poli u slezské Lehnice se jim 9. dubna zmíněného roku postavil dolnoslezský kníže Jindřich Pobožný a utrpěl katastrofální porážku. Jeho uťatou hlavu pak Mongolové narazili na kopí a triumfálně ukazovali obráncům hradu Lehnice, aby viděli, co čeká i je.

Václava I. zastihla zpráva o této porážce v Kladsku, když směřoval vstříc nepříteli se svým údajně čtyřicetitisícovým vojskem. Na říšské kurfirty se tehdy obrátil oběžným listem, v němž uváděl, že „Tataři... již stojí na pomezí říše naší. Zde hodláme se jim opřít...“

Skutečně, krátce po lehnické bitvě se čeští bojovníci střetli s jakýmsi menším mongolským oddílem, který chtěl proniknout do Kladska, ale podařilo se jim vetřelce odrazit. Tahle šarvátka se později stala triumfem, který Václavovi I. získal pověst „vítěze nad Tatary“. Autor Dalimilovy kroniky měl pro něho tentokrát slova uznání: „Tu král na Tatary vyjde, dorazí až k Žitavě. Tatařini bezhlavě začnou před ním prchat v bázni. Chán ví, že jsou Češi rázní...“ Kronikář Přibík Pulkava z Radenína zase uvedl: „A když Václav, slavný český král, se svým vojskem přispěchal, Tataři z Polska utekli.“

Po pravdě řečeno, byla to válečná sláva poněkud nezasloužená. Mongolové v dalších týdnech protáhli Moravou, kterou zpustošili,

do Uher, ale české vojsko se s nimi už prakticky nestřetlo a také vyprávění o údajné vítězné bitvě u Olomouce patří do sféry legend. Krátce nato Mongolové střední Evropu opustili a už se do těchto míst nikdy nevrátili.

Válka s Rakuřany

Napjaté vztahy měl Václav I. se svým jižním sousedem, svárlivým rakouským vévodou Fridrichem Babenberským. V roce 1236 pověřil císař Fridrich II. českého krále, aby Babenberka vojenskou silou přivedl k rozumu. Václav se při této příležitosti zmocnil Dolních Rakous a Vídně, ale nakonec se s rakouským vévodou usmířil. Součástí urovnání byla i dohoda o zasnoubení jeho nejstaršího syna Vladislava s Fridrichovou neteří Gertrudou.

Smír s Rakousy však netrval dlouho. Už v roce 1242 vpádl vévoda Fridrich na Moravu, ale české vojsko ho vytlačilo zpět. Vztahy se dále přiostrily, když mazaný Babenberk bez ohledu na předcházející dohodu s Václavem I. nabídl ruku své neteře samotnému císaři Fridrichovi II. V lednu 1246 proto Češi znovu vpadli do Rakous, ale tentokrát utrpěli porážku.

Přesto jejich tažení dosáhlo cíle. Gertruda se v dubnu toho roku skutečně provdala za Václavova syna Vladislava, jmenovaného moravským markrabětem. Když o dva měsíce později Fridrich Babenberský jako poslední mužský představitel svého rodu padl v boji s Uhry, stal se devatenáctiletý Gertrudin manžel rakouským vévodou. Rýsovala se reálná možnost spojit Čechy a Moravu s rakouskými zeměmi do jednoho státu. Bohužel tato naděje trvala jen krátce, protože 3. ledna 1247 moravský markrabě a rakouský vévoda Vladislav předčasně zemřel.

Král Václav I. na dřevorezu z 16. století

Vzpoula mladšího syna

Václav I. po smrti svého nejstaršího syna Vladislava opět, jako už několikrát předtím, propadl „malátnosti a ochablosti“. Zatímco se zdržoval o samotě na hradě Zvíkově, přichystala část české šlechty vzpouru. Její klíčovou postavou se stal druhý Václavův syn, tehdy asi patnáctiletý Přemysl. Dne 31. července 1248 ho na sněmu v křížové chodbě pražské baziliky sv. Víta velká část českých pánů zvolila spoluvladařem a mladším králem. Důvodem této revolty byla především Václavova podpora německých kolonistů.

Nabízí se otázka, proč se tehdy patnáctiletý mladíček nechal šlechtou přemluvit a zvolit novým vládcem. Historik Josef Pekař o Přemyslovi v této souvislosti uvádí: „... Nelze pochybovati o tom, že zdvihaje zbraň proti otci, podléhal působení cizímu... Ostatně